

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Värdegrund och Livskunskap

En studie om pedagogers och lärares uppfattningar

Michaela Bodin, Sofia Hallner & Emelie Lindell

Kurs: LAU 390
Handledare: Andreas Gunnarsson
Examinator: Erik Husberg
Rapportnummer: VT12-2480-06
Termin: VT 12

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Värdegrund och Livskunskap – en studie om pedagogers och lärares uppfattningar

Författare: Michaela Bodin, Sofia Hallner, Emelie Lindell

Termin och år: VT 2012

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Andreas Gunnarsson

Examinator: Erik Husberg

Rapportnummer: VT12-2480-06

Nyckelord: Värdegrund, livskunskap, förhållningssätt, avsatt tid, läroplan, förskola, skola

Sammanfattning:

Vi har i studien intervjuat personer som är verksamma i förskola och skola då vi forskare kommer att arbeta med olika åldersgrupper i framtiden. För att kunna skilja verksamheterna åt har vi valt att benämna de i förskolan för pedagoger och de i skolan för lärare. Studien har till syfte att synliggöra pedagogers och lärares uppfattningar rörande värdegrunden och livskunskap som avsatt tid/ämne. Vi har utgått ifrån tre frågeställningar.

- Hur resonerar pedagoger/lärare gentemot integrering av värdegrundsarbetet i verksamheten?
- Vilka uppfattningar finns gentemot livskunskap?
- Hur kan man arbeta med värdegrunden och livskunskap i de pedagogiska verksamheterna?

Tillvägagångssättet har sin utgångspunkt i intervjuer då vi ansåg att just den metoden var det som lämpade sig bäst då vi ville få reda på uppfattningar vilket fysisk dialog bidrar till. Intervju gav även en möjlighet att ställa följdfrågor till respondenten.

Efter genomförda undersökningar kan vi dra slutsatsen att samtliga pedagoger anser att värdegrunden skall vara ett förhållningssätt. Lärarna delade den uppfattningen men de tryckte på att lektioner är ett bra arbetssätt rörande värdegrunden. Pedagogernas uppfattningar om livskunskap är att de var tveksamma då de inte har schemalagt dagen på samma sätt som i skolan. Lärarna hade en positiv inställning till livskunskap, dock såg de en problematik med att det kanske inte får de effekter man eftersträvar. Det finns en rad olika förslag på hur man kan arbeta med värdegrund och livskunskap, till exempel, förhållningssätt, avsatt tid, temaarbete.

Studien har stor relevans i samtliga pedagogiska verksamheter. Läroplanen för förskola likväl som läroplan för grundskola, förskolan och fritidshem eftersträvar ett aktivt värdegrundsarbete i verksamheterna. Riktlinjerna är aningen otydliga vilket ökat vårt intresse för att ta reda på pedagogernas samt lärarnas uppfattningar. Relevansen av livskunskapen är märkbar då begreppet befinner sig under en aktuell debatt.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
1.2 Frågeställningar.....	1
1.3 Begreppsförklaring	2
1.3.1 Värdegrunden i skolan	2
1.3.2 Livskunskap	2
1.4 Bakgrund.....	3
2. Metod.....	4
2.1 Metodval	4
2.2 Etisk hänsyn	4
2.3 Urval.....	4
2.4 Tillvägagångssätt.....	5
3. Litteraturgenomgång.....	5
3.1 Styrdokument.....	6
3.2 Exempel på värdegrundsarbete från förskola och skola	6
3.2.1 Förskola.....	8
3.2.2 Skola	8
3.2.3 Egna erfarenheter	8
3.3 Tidigare forskning	9
3.4 Teoretisk utgångspunkt	13
4. Resultatredovisning.....	13
4.1 Intervjuer med pedagoger	15
4.1.1 Intervju 1	15
4.1.2 Intervju 2.....	15
4.1.3 Intervju 3.....	16
4.1.4 Intervju 4.....	16
4.1.5 Intervju 5.....	16
4.1.6 Intervju 6.....	16
4.1.7 Intervju 7.....	16
4.2 Intervjuresultat i förskola.....	16
4.3 Intervjuer med lärare.....	18
4.3.1 Intervju 1	18
4.3.2 Intervju 2.....	18
4.3.3 Intervju 3.....	18
4.3.4 Intervju 4.....	18
4.3.5 Intervju 5.....	19
4.4 Intervjuresultat i skola.....	19
4.5 Sammanfattning av resultatet.....	21
5. Analys.....	22
6. Diskussion	25
6.1 Slutsats	27
Referenslista	28
Bilaga 1	
Bilaga 2	

1. Inledning

Vi har valt att fokusera på värdegrundsarbete samt livskunskap i förskola och skolverksamheten. Värdegrunden tas upp i läroplanen för förskola likväl läroplanen för grundskola, förskoleklass och fritidsverksamheten. Riktlinjer och mål finns angivna men inte hur man skall nå dem. Livskunskapen finns inte angivna i läroplanen dock är begreppet välkänt och diskutabelt. Vår nyfikenhet uppkom utefter tidigare erfarenheter då vi kunnat synliggöra skilda arbetssätt likväl uppfattningar gentemot värdegrunden. Livskunskapen intresserar oss som forskare då det är en aktuell debatt som förs både i högra instanser samt ute i skolverksamheterna. Relevansen av värdegrunden är stor i samtliga skolverksamheter därav ville vi fördjupa oss mer i det samt genomföra intervjuer för att på så sätt få en uppfattning hur lärare samt pedagoger tänker ute i verksamheterna. På vilket sätt man arbetar värdegrunden är en av de delar vi valt att lägga fokus på. Tankar går samman med Dysthes (2003) syn på lärande där kommunikation har mest tyngd. Att klassrumsmiljön skall vara öppen med möjligheter till olika dimensioner av det sociala samspelet.

Valet av studiens åldersbredd är baserat på den framtida pedagogiska roll vi kommer att inta. Vi är fördelade mellan förskola samt grundskola årskurs ett till sex därav har forskningen förankrats i båda dessa verksamheter.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är att försöka belysa värdegrundsarbetet ute i förskola samt skola. Vi kommer att försöka synliggöra pedagogers uppfattningar rörande värdegrundsarbetet samt livskunskapen som avsatt tid/ämne.

1.2 Frågeställningar

- *Hur resonerar pedagoger/lärare gentemot integrering av värdegrundsarbetet i verksamheten?*
- *Vilka uppfattningar finns gentemot livskunskap?*
- *Hur kan man arbeta med värdegrunden och livskunskap i de pedagogiska verksamheterna?*

1.3 Begreppsförklaring

Nedan förtydligas begreppen värdegrund samt livskunskap för att på så sätt synliggöra dess likheter och olikheter. Genom att belysa dess komplexitet vill vi påvisa bredden gällande vårt valda ämne genom att synliggöra vad begreppen representerar. Vår studie berör förskola samt skola därav presenteras vad som finns representerat i läroplanerna Lgr11 såväl som Lpfö98.

Begreppet värdegrund handlar om frågor kring etik, moral, normer, demokrati, relationer samt livsåskådning¹.

1.3.1 Värdegrunden i skolan

I läroplanen för förskolan (Skolverket 2010) tas värdegrunden upp att ett etiskt förhållningssätt skall integreras i verksamheten likväl som att man skall respektera sina medmänniskor (s. 4). Det står även att ”rättvisa och jämställdhet samt egna och andras rättigheter ska lyftas fram och synliggöras i verksamheten” (ibid). Detta i relation till vad som står i Lgr11 att ”skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse.” (s. 7). Den enskilde elevens välbefinnande skall eftersträvas därav skall all form av kränkning eller diskriminering motverkas..

1.3.2 Livskunskap

Ordet livskunskap är ett komplext begrepp och förklaringar till ordet samt dess innehåll är många. En förklaring är att livskunskapen tillgodoser de behov som diverse verksamheter behöver för ett givande värdegrundsarbete (Löf 2011, s. 14). En del menar på att livskunskapen är ett ämne men att Löf (2011) menar på att det är en missvisande bild av livskunskapen. Hon menar på att det finns såpass mycket skilt material att tillgodose vilket påvisar livskunskapens bredd och komplexitet. Det finns ingen klar bild av hur man skall arbeta med livskunskapen i verksamheten därav svårigheten att kalla det ett avskilt ämne (ibid).

Att integrera livskunskapen som ett ämne har tagits upp till diskussion men utan större resultat. Den första motionen i riksdagen dateras till 1990 men att beslut om frågan ännu inte tagits påvisar återigen komplexiteten att kalla livskunskapen för ett ämne (Sevéus 2010, s. 5).

¹ http://www.ne.se/lang/v%C3%A4rdegrund?i_h_word=v%C3%A4rdegrunden

1.4 Bakgrund

Värdegrundsarbetet finns i våra kursplaner och styrdokument men bör även ses historiskt. Värdegrunden har funnits med oss men då var fokus mer på fostran av eleverna. 1979 gavs en skrift ut till grundskolor samt gymnasieskolor *Skolan skall fostra* där stöd för pedagoger anges (Orlenius 2001, s. 15). 1990 började man lyfta frågor som moral och kulturell utveckling till debatt något som inte tidigare påvisats allt för mycket i Sverige (ibid).

Det framgår av den äldre läroplanen Lgr80 att skolan skall fostra men hur eller varför går inte att utläsa. Det var först i skolans före detta läroplan Lpo94 som man kan se värdegrundsarbetets relevans och att det skall finnas som en del av verksamheten. Från Lgr80 att skolan skall fostra till Lpo94 *skolans värdegrund* med tillhörande mål som *normer och värden* visar på utvecklingen som sker rörande värdegrunden och dess betydelse (Orlenius 2001, s. 19). Vi har gått från att alla skall få möjlighet till utbildning med fostran i grunden till att eleverna skall få utvecklas till fria enskilda individer i och med Lpo94. Även om möjlighet till utbildning fortfarande skall ges så var fokus nu även på de egna livsvalen (Löf 2011, s. 20). I och med valfriheten blev föräldrarnas betydelse viktigare. Föräldrar och deras betydelse tas också upp i Lpo94 vilket även finns angivet för förskolan, att ansvaret även finns i hemmet och inte bara i skolverksamheten (Orlenius 2001, s. 20).

Det var införandet av en ny läroplan, Lpo94, som debatten om en demokratisk skola tog fart. Etiken skulle belyses och man valde att ge utrymme för tolkningar. Syftet är att en överordnad inte skall kunna tolka för vare enskild skola utan att ansvaret ligger hos pedagogen som skall förhålla sig analytiskt till vad som står (Orlenius 2001, s. 20). Komplexiteten för ämnet belyses när man tar del av diverse läroplaner, i Lpfö98 står att ”förskolan skall ta till vara på och utveckla barnens förmåga till ansvarskänsla och social handlingsberedskap, så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs” (s. 4). Den fria tolkningen av hur man i praktiken skall arbeta med detta synliggörs och liknande formuleringar går att finna i Lgr 11 ”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse.” (s. 7).

Ett förslag på att arbeta med värdegrundsarbetet är genom livskunskapen. Livskunskap finns inte angivet i läroplanen men att arbeta med det ger en mer målinriktad undervisning rörande värdegrunden (Löf 2011, s. 21). Redan vid 1987 inkom en interpellation till utbildningsministern Bodström. Syftet med det var en önskan om livskunskapen skulle vara en del av yrkesprogram (s. 70). I protokoll *Protokoll 1987/88:53, se anförande 3* omnämns livskunskap som ett ämne, ett ämne som skall få plats på schemat samt utföras av adekvata pedagoger. Det går även att finna yrkanden på att annat arbete med livskunskap som ämne kan leda till att det försvinner bort bland annat lärostoff. Vädjan om att livskunskap tas in på yrkeslinjer likväl att det skall vara ett obligatoriskt ämne synliggörs också i protokollet (ibid).

Dessvärre uppstod det en tystnad de följande sju åren efter att interpellationen utkommit. 1994 blir året då man återigen diskuterar livskunskap som ämne och denna gång som en motion till riksdagen (Löf 2011, s. 70). I motionen menar man att livskunskapen integrerad i undervisningen leder till att samhället kan få gemensamma värderingar samt normer.

2. Metod

I avsnitt nedan kommer vi att redogöra för vårt metodval. Under metodval redovisas våra valda tillvägagångssätt. Urval vi gör uppvisas nedan. På vilket sätt metoden genomförs i praktiken redovisas också i avsnittet nedan.

2.1 Metodval

Vi har valt att använda intervjuer av respondentkaraktär som underlag för vår forskningsstudie. Vi anser att intervju som metod, gett oss djup samt insikt av det valda ämnet. Intervju som metod gav möjlighet till att ställa följdfrågor till respondenten under intervjun, en faktor som bortses under annat metodval (Esaiasson, Giljam, Oscarsson, Wängenerud 2004, s. 262).

Vi har valt att välja bort andra metoder så som enkätundersökning då vi anser att intervju är det mest givande för vår forskningsstudie. Genom samtalsintervju ges möjligheten att genom interaktionen med respondenterna få djupa svar. Faktorer som kroppsspråk och dylikt ger även oss som forskare en möjlighet att uppfatta vad respondenten i fråga har för inställning till valt ämne.

För att synliggöra vilken verksamhet vi befunnit oss i använder vi beteckning pedagog (ped) då respondenten är aktiv i förskolan. När vi redovisat respondenter i skolan har vi använt oss av beteckning lärare (lär) för att påvisa distinktionen verksamheterna emellan. För att i resultatdelen påvisa skilda svar pedagogerna samt lärarna emellan har vi följaktligen använt oss av en siffra efter beteckningen, exempelvis Ped1.

2.2 Etisk hänsyn

I hänsyn till respondenternas integritet har vi använt oss av bokstäver istället för respondenternas riktiga namn. Detta val är medvetet då vi inte valt att fokusera på könsfördelning eller ålder respondenterna emellan. Respondenten fick omfattande förklaring varför intervjun genomförs samt hur den skulle brukas.

2.3 Urval

Urvalet av respondenter föll på sju pedagoger som arbetar med barn i förskoleskolverksamheten samt fem som är verksamma i skolverksamheten. Vårt ämne är inte åldersanpassat och vi har därför använt oss av respondenter från förskola upp till årskurs sex då vi forskare kommer att vara verksamma inom det åldersspannet. Vid val av litteratur har vi använt oss av texter som berör värdegrundsarbetet likväl livskunskapen som ämne. Vid val av teoretisk utgångspunkt har vi tagit stöd i det sociokulturella perspektivet där interaktion är en huvuddel vilket är väl förankrat med vår studie.

2.4 Tillvägagångssätt

Genomförandet har tagit utgångspunkt i intervjuer där mestadels av vårt empiriska material har insamlats. Tolv intervjuer utfördes på fyra förskolor respektive tre skolor i Partille kommun samt Mölndals stad. Samtliga respondenter fick samma intervjufrågor (se bilaga 2) med avsatt tid för att besvara frågorna. Vid intervjusituationerna satt samtliga forskare med en respondent i enskilt rum för att på så sätt kunna ta reda på respektive respondents uppfattning om valt ämne. Syftet att sitta samtliga forskare med en respondent blev utfall av tidigare forskning vi gjort tillsammans då vi ansåg att det gav oss en helhetsbild. En forskare intervjuade, en antecknade och en hade som uppgift att registrera kroppsspråk och lägga märke till saker som de övriga eventuellt missat. Dessa roller alternerades under processen.

Den problematik som har infunnit sig är tidsaspekten då respondenten möjligen kunnat ge mer utvecklande svar om de fått längre tidsaspekt att fundera på svar de velat ange.

Vår forskning förankras i tidigare material rörande det berörda ämnet. Våra observationer likställs med de stadgar och regler som finns i skola samt förskola då vi tar stöd i läroplanerna Lgr 11 och Lpfö98. Reliabiliteten (Esaiasson m.fl. 2004) i forskningen är god då vi alla tre deltog under samtliga intervjuer samt att en av oss antecknade svaren på medtagen dator. Vid sammanställning av intervjuerna har vi jämfört oss forskare emellan likväl som med tidigare forskningar gjorda i samma ämne. Likheter i svar och frågor har uppdragats vilket har styrkt vår tillförlitlighet i vår valda forskning. Den tidigare forskning vi använt oss av hittade vi på Gupea² där vi använde oss av sökorden värdegrund samt livskunskap. Generalitetet är svårt att svara på då vi kunnat se likheter i de verksamheter vi infunnit oss i dock är det svårt att se till en större helhet. Medvetenheten av att våra valda verksamheter är i liknande område gör det näst intill omöjligt att se att det skulle bli liknande svar globalt.

3. Litteraturgenomgång

Löf (2011) tar upp fördelarna med livskunskapen som ämne, att användningen av det är en metod för att profilera sitt värdegrundsarbete. Dåvarande Lpo94 hade fokus på den fria tolkningen därav möjligheten att sätta sin egen prägel på arbetet (Löf 2011, s. 21). Följande citat är ett sätt att påvisa fördelar med livskunskapen som redskap i undervisningen ” livskunskapen kan ses som ett svar på skolans behov att organisera delar av sitt uppdrag, inte minst utifrån en strävan efter likvärdighet i utbildning och att därmed ge alla barn och ungdomar samma förutsättningar till en god hälsa.” (Löf 2011, s. 22).

Det är inte alla som har positiva inställningar till livskunskap som svar på ett funktionellt värdegrundsarbete. Zackari och Modigh (2000) menar istället på att ämnet går emot hela grundtanken med värdegrundsarbetet. De menar på att det i första hand handlar om ett förhållningssätt, ett förhållningssätt som skall genomsyra hela verksamheten. En risk de vill påvisa

² <http://gupea.ub.gu.se>

är att frågor eller dylikt som ventileras endast berör en begränsad del av elever och lärare. Att ansvaret i och med detta minskar vilket i sin tur ger värdegrundsarbetet mindre relevans (s. 90).

Detta går i relation till vad Skolverket uttrycker om att värdegrunden i praktiken berör att utveckla förhållningssättet som finns. Det påpekas även att alla arbetar aktivt med värdegrundsarbetet men att det skiljer sig skolorna emellan. Värdegrundsarbetet bör vara under långsiktig period samt integrerat i samtliga läroprocesser (Skolverket 2011 s. 8).

Tidsaspekten tas också upp där de menar på att schemalagd tid för värdegrund/livskunskap skapar problematik, att det kanske inte är under den avsatta timmen som man vill diskutera saker kopplade till ämnet. Att utvalda timmar som berör ämnet inte är en lösning till eventuella problem. De påpekar återigen att det är ett förhållningssätt, det skall integreras som en norm genom sociala relationer. Zackari och Modigh (2000) uttrycker att ”värdegrunden kan därför enligt vår mening inte reduceras till att jämföras med kursplaneämnen.” (s. 91). En av de problem men ändå strävansmål som tas upp av Zackari och Modigh (2000) är att man skall få värdegrundsarbetet integrerad i hela verksamheten. Temadagar är ett sätt att arbeta med frågan men Zackari och Modigh (2000) vill då påvisa avsaknaden av långvarig effekt i verksamheten. Det finns ingen garanti att den avsatta tiden innehar den kompetens samt tidsaspekt som kanske behövs för att effekten skall synas (s. 88).

De menar även på att värdegrundsarbetet handlar om att arbeta mot de faktorer som bryter mot vad värdegrunden står för, istället bör man enligt Zackari och Modigh (2000) arbeta för att främja demokratiska värderingar (ibid). Zackari och Modigh (2000) tar upp en problematik som är värd att belysas. De menar på att värdegrundsarbetet ibland flätas samman med regler i en skola för att upprätthålla sociala regler. Reglerna och kunskapen finns där men ändå förekommer det allt för ofta att de inte efterföljs. Varför de inte efterföljs kan bero på flera olika faktorer, allt från att man tolkar problem olika till situationen hemma. (ibid) Även om en långsiktig planering om värdegrundsarbetet kan vara givande bör man beakta att tid och energi inte alltid infinner sig (s. 89).

I kontrast till detta skriver Löf (2011) om en motion som lämnas till riksdagen 1994. I motionen är argumentationen tydlig med att livskunskapen ska fungera som ett medel ”för att skapa gemensamma värderingar och normer i samhället.” (s. 71).

3.1 Styrdokument

I läroplanen för förskolan (Skolverket 2010) belyser man vikten av att förankra de värden som samhällslivet vilar på. Det handlar om ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta [...]” (s. 4). Förskolans uppdrag är att alla de samhälleliga värdena finns i den pedagogiska verksamheten. Det är en viktig och betydelsefull del i barnens utveckling att verksamheten börjar arbeta med värdegrunden tidigt.

En betydelsefull del i värdegrunden är att det enskilda barnets självförtroende och tillit utvecklas och stärks. Barnen ska få stöd av förskolan att utveckla en positiv uppfattning om sig själva. 7

Verksamheten skall utformas efter barnets erfarenheter, intresse, behov och åsikter. ”Flödet av barnens tankar och idéer ska tas till vara för att skapa mångfald i lärandet.” (Skolverket 2010, s. 9). Varje enskilt barn ska känna en trygghet inom sin egen kultur men även utveckla en förståelse och respekt för de som har en annan kultur (s. 9). Barnens förståelse för vad demokrati betyder skall utformas tidigt.

Ett strävansmål i förskolan är att det utvecklas en förmåga hos barnen att kunna ta ansvar för sina egna handlingar. Barnen ska ha stor inflytande på det arbetssätt som råder i förskolans verksamhet. Varje enskilt barn skall genom att kunna uttrycka sina tankar och åsikter få påverka situationen i förskolan. ”De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljö och planeringen av den pedagogiska verksamheten.” (Skolverket 2010, s. 12)

En annan betydelsefull del i värdegrunden är att barnets medkänsla för andra människors situation stärks. ”Verksamheten ska syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt” (Skolverket 2010, s. 4). Barnen skall lära sig att oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion, annan trosuppfattning eller funktionsnedsättning har alla individer lika mycket värde.

I läroplanen för förskolan (Skolverket 2010) står det att lärandet skall ske genom interaktion mellan vuxna och barn men även barn emellan. ”Barngruppen ska ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande.” (Skolverket 2010). Förskollärarens ansvar är att se till att det ges goda förutsättningar för att bygga upp relationer mellan barnen och att varje barn känner sig trygg i gruppen. Hela läroplanen för förskolan (Skolverket 2010) genomsyras av grundläggande värden som skall finnas med i den pedagogiska verksamheten. ”Verksamheten ska bedrivas i demokratiska former och därigenom lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att de på sikt aktivt ska delta i samhällslivet.” (Skolverket 2010, s. 4). Vuxna fyller en viktig funktion då deras förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som finns i vårt samhälle.

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Utbildningsdepartementet 2011), står det att ”Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten” (s. 7) Vikt läggs vid att ingen i verksamheten skall utsättas för diskriminering oavsett bakgrund såsom ”kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning [...]” (s. 7).

I skolans läroplan trycker man på vikten av att sätta sig in i andra människors situationer, att förstå andra människors värderingar och villkor. Skolans uppdrag är att förmedla ”alla människors lika värden” samt ”solidaritet med svaga och utsatta” (Utbildningsdepartementet 2011, s. 7).

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Utbildningsdepartementet 2011) belyser man vikten av att undervisningen skall ske på allas villkor. Utgångspunkten i undervisningen skall ske utifrån elevernas ”[...] bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.” (s. 8). Skolans uppdrag är att utforma undervisningen efter det behov som finns i verksamheten, elever har svårigheter inom olika områden därför måste målen utformas därefter. 8

Läroplanen belyser vikten av att eleven ska lita till sin egen förmåga och därigenom stärka elevens vilja att lära. Skolan ska bidra till elevers självuppfattning, skolan har en viktig roll när det gäller elevens personliga trygghet. ”Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.” (s. 10). Skolan skall utgå från att eleven vill ta eget ansvar. I verksamheten skall läraren ”tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen” (Utbildningsdepartementet 2011, s. 15).

Viktigt i skolans uppdrag är att förbereda eleven för framtiden. Skolan skall ge eleven de verktyg som behövs för att leva i samhället. Skolans uppdrag blir då att ”förbereda eleverna för delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle.” (Utbildningsdepartementet 2011, s. 14).

Riktlinjerna för skolan säger att alla som jobbar inom verksamheten ska ”[...] bidra till att skolan präglas av solidaritet mellan människor”(s 12). De i verksamheten ska visa eleven respekt och därför utgå från ett demokratiskt förhållningssätt. Skolans mål är att alla elever lär sig att respektera andra i sin omgivning, ”[...]varje elev tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverka till att hjälpa andra människor,” (s. 12).

3.2 Exempel på värdegrundsarbete från förskola och skola

3.2.1 Förskola

Det är en förskola i Kalmar vid namn Kotten som valt att utgå från ett tematiskt arbetssätt där värdegrunden finns integrerad i verksamheten. De dramatiserar ofta och de har utgångspunkt i Reggio Emilia pedagogiken där barnens inre driv är utgångspunkt för vad som skall göras (Skolverket 2011, s. 46). Pedagogerna lever i en öppenhet där man har delat ansvar för alla barngrupper på *Trollet*.

De säger att de ”lever värdegrunden” genom ett öppet förhållningssätt där man utgår från barnens förutsättningar. (ibid) Pedagogerna dokumenterar mycket och de teman som de väljer bygger alltid på tidigare erfarenheter och på vad som behöver utvecklas (s. 49). Christina Nilsson som är pedagog på *Trollet* säger att ” Värdegrunden hos *Trollet* finns inbakad i organisationen och i förhållningssätt.” (s. 50).

3.2.2 Skola

Vikensskolan i Höganäs där de arbetar med värdegrunden genom att lärarna är ambitiösa och eleverna ser rättvisa som något viktigt (Skolverket 2011, s. 30). Skolan har utvecklat ett rättviseråd för de äldre barnen där fokus bland annat varit att ta reda på människors olika livsöden i världen. Där får de diskutera normer och att det skall vara lika mellan varandra oavsett kön. Lärarna på skolan har även fått gå en utbildning till processledare där de olika diskussionerna leds av 9 pedagoger (s. 32). Genom att låta eleverna komma tillsammans genom rättviserådet samt att lärarna fått utbildning så arbetar Vikensskolan aktivt med värdegrundsarbetet (ibid).

3.2.3 Egna erfarenheter

Det tog sin utgångspunkt att det skulle vara ett utvecklingsarbete av något slag med individuellt upplägg under en period på sex veckor. Utvecklingsarbetet tog plats i en årskurs fem med en klass på 22 elever. Efter spenderad tid med elever samt pedagoger fanns det en vision om att få avsatt tid för värdegrundsarbete som går under kategorin livskunskap.

Valet att kalla det livskunskap är att det är avsatt tid för att arbeta med värdegrunden med fokus på samarbete och tolerans inför sina medmänniskor. Detta blev i relation till de mål som Lgr11 tar upp om att skolan skall bidra till att eleverna förstår sina medmänniskor (Utbildningsdepartementet 2011, s. 7). Stöd från läroplanen och behovet i verksamheten blev utgångspunkter för att pröva livskunskapen som ämne i klassen Bodin (2012) deltog i. Målen var att integrera livskunskapen som ämne samtidigt att sprida budskapet till pedagogerna om att låta värdegrundsarbetet få ta tid. Genomförandet utgick från två infallsvinklar där den ena berör praktiska övningar och den andra genom interaktionen där samtal eleverna emellan förs.

Fokus låg på samarbete där visionen om att toleransen inför andra människor kunde öka samt utvecklas. Samarbetsövningarna var praktiska där de fick lära att lyssna på varandra likväl som att instruera de man skulle arbeta med. Det var merendels lustfyllda övningar som lekar, poängpromenad etcetera. Att arbeta med värderingsövningar är viktigt då samtal är viktigt men att det är av relevans att låta eleverna använda sig av andra uttrycksformer också. (Skolverket 2011, s. 85).

Viss tid avsatt för livskunskapen berörde endast samtalet där eleverna fick möjlighet att ventilerat tankar kring diverse valda ämnen. Tillsammans sågs en filmserie som berörde diskussionsämnen som rättvis eller tolerans inför andra människor. Samtalets roll för värdegrunden tas upp av Skolverket för att ett bra värdegrundsarbete skall genomföras. ”Det förhållningssätt som är en förutsättning för att värdegrunden ska genomsyra hela verksamheten synliggörs i olika former av samtal” (Skolverket 2011, s. 60).

Utöver de livskunskapslektioner som genomfördes fördes en dialog med pedagoger där värdegrunden belystes. Tolkningen från Bodins (2012) sida var den att pedagogerna var väl förtrodda med värdegrunden men att de inte kunde uttrycka hur de medvetet arbetade med det. Aspekter som avsaknad av tid samt energi togs upp men att positiviteten av att integrera det i verksamheten fanns hos alla i arbetslaget.

Bodin (2012) nämner att utvecklingsarbetet tog cirka sex veckor då livskunskapen stod som ett ämne på schemat. Efter egna reflektioner och dragna slutsatser kunde Bodin (2012) se att det varit givande i den bemärkelsen att samtalen fick mer djup samt att övningarna genomfördes utan problematik. 10

Att det är en process som får ta tid och att det är med tiden man kan utläsa om det fått positiva konsekvenser eller inte.

3.3 Tidigare forskning

I det här avsnittet presenterar vi den tidigare forskning som vi finner relevant för vår studie. Vi har valt att använda oss av studentuppsatser, det här på grund av att vi upplevt att ämnet livskunskap inte varit omtalat tidigare. Löf (2011) beskriver hur livskunskapen inte fått någon vetenskaplig grund att stå på. Hon nämner också hur ämnet blir mer aktuellt speciellt hos studenter som väljer att skriva sina examensarbeten berörande ämnet (s. 23).

I en studie gjord av Sundqvist (2011) undersöks hur pedagoger ser på arbetet med värdegrunden i förskolan. Hon intervjuade tre pedagoger på tre olika förskolor om hur de arbetar med värdegrundsarbetet. Genom undersökningen kom hon fram till att värdegrundsarbetet skiljer sig på de tre förskolorna. Samtliga förskolor ansåg värdegrunden som viktig men det var bara en av förskolorna som jobbade medvetet och aktivt med det (s. 2).

Fröberg och Lönn (2007) har även de gjort en studie om värdegrundsarbete. Det empiriska materialet visar på att begreppet värdegrunden är oerhört brett. Genom sin enkätundersökning anser pedagoger att begreppet värdegrund handlar om vår kristna tro, gemensamma värderingar och ideal hur vi bör bete oss och samspelet mellan människor. En del av pedagogerna anser även att begreppet värdegrund är abstrakt och svårdefinierat. Läroplanens riktlinjer för värdegrunden underlättar inte i den pedagogiska verksamheten anser pedagogerna. Några påpekar att värdegrunden utvecklas under en ständig process (s. 20-23). Fröberg och Lönn (2007) drar slutsatsen att problematiken med värdegrunden är att det tolkas på olika sätt och att det i sin tur leder till att pedagogers förhållningssätt gentemot värdegrundsarbetet skiljer sig (s. 31).

Fokus i Björnestad och Frisks (2010) studie är att undersöka hur pedagoger i grundskolan från olika kulturella kontexter i form av etnicitet arbetar med värdegrunden. De ville försöka ta reda på om och hur kulturen påverkar arbetet med värdegrunden och om det finns några likheter och skillnader i pedagogernas tolkning av vad begreppet värdegrund innebär. Björnestad och Frisk (2010) valde att samla in sitt empiriska material i tre stadsdelar i Göteborg för att på så sätt undersöka om värdegrundsarbetet skiljer sig beroende på den kulturella kontexten i form av etnicitet (s. 5-6). ”Den mångkulturella med en blandning av många etniciteter, den mångkulturella med avsaknad av svensk etnicitet samt den monokulturella praktiken.” (Björnestad & Frisk 2010, s. 24). Ett fåtal lärare från varje skola fick svara på några frågor via en enkät.

I resultatanalysen redogör Björnestad & Frisk (2010) pedagogernas svar. De kunde se att samtliga pedagoger ansåg att begreppet värdegrund är en slags bas för grundläggande värderingar, som till exempel mänskliga rättigheter. En av pedagogerna drog även en parallell mellan värdegrunden och 10 guds bud. Genom det empiriska materialet kunde det urskiljas både finns likheter och skillnader mellan de tre stadsdelarna. En likhet är att det finns ett existerande värdegrundsarbete på skolorna, dock skiljer de sig väldigt. Den ena skolan som är mångkulturell får lägga fokus på det svenska språket då den svenska etniciteten är minoritet. Det finns brister i det svenska språket vilket leder till att eleverna har svårt att göra sig förstådda som i sin tur leder till bråk och konflikter. Fokus blir helt enkelt att försöka hålla ett bra arbetsklimat i klassrummen. I den så kallade monokulturella skolan ansåg pedagogerna att deras värdegrundsarbete var tillräckligt även om de arbetade mindre

med det än i de andra stadsdelarna. Slutsatsen av studien är att värdegrundsarbetet skiljer sig kraftigt beroende på i vilken stadsdel som man är verksam i (s. 33-36).

I Erikson och Olssons (2007) studie har det fokuserats på livskunskap i skolan. Syftet har varit att ta reda på varför skolan utifrån samhälls- skol- grupp och varje individs perspektiv ska arbeta med livskunskap i verksamheten. I samband med det här har också syftet varit att ta reda på hur man kan arbeta med livskunskap (s. 2).

Studien har genomförts på en skola som aktivt arbetar med ämnet livskunskap. Barnen som deltar i studien går i årskurs 1. I studien använde man sig av observation, där man fokuserade på samspelet i klassen under en lektion i livskunskap. Det genomfördes också en intervju med läraren som är aktiv i ämnet (s. 23-24). Genom intervjun fick de fram hur viktig del livskunskapen är i verksamheten. Det är aldrig för tidigt att börja samtala om frågor som rör social och emotionell kompetens vilket i allra högsta grad tillhör livskunskapen. Läraren i intervjun menar att det är viktigt att livskunskapen finns som en röd tråd i verksamheten och att alla arbetar med det (s. 26-27). I studien skedde även intervjuer med de barn som man observerat. Resultatet visade att de flesta eleverna faktiskt är positivt inställda till livskunskap. Det visade också att åldern på eleverna inte hade någon betydelse utan de var medvetna om varför livskunskapen är så viktig och varför man arbetar med det i skolan. Genom studien har det kommit fram till att livskunskapen och värdegrundsfrågor bör genomsyra verksamheten som en röd tråd. Här tillgodoser sig eleverna som de själva uttrycker ”kompetenser som lönar sig resten av livet” (s. 27-28).

Det diskuteras i studien hur man kan arbeta med livskunskap och här har man kommit fram till att kommunikation och samspelet ligger i fokus. Det finns ingen mall där det står att ”här arbetar man med livskunskap”. Det ges förslag där samtal, lek och drama kan användas inom livskunskap. De nämner att man som pedagog måste ha ett öppet förhållningssätt, elever ska ha rätt att säga vad de vill. Viktigt är också att miljön runtomkring eleverna känns trygg och att den bjuder in till egna åsikter och tankar. I studien slås det fast att livskunskapen bör vara ett ämne där det kontinuerligt återkommer i verksamheten för att eleverna får känna att ämnet är viktigt (s. 34).

Karlsson och Olsson (2007) har i sin studie valt att undersöka hur man på ett konkret sätt arbetar med värdegrundsfrågor på en specifik skola. De ville även ta reda på vad lärare och elever anser om arbetet med värdegrunden samt att ge förslag på hur man kan arbeta med livskunskap i skolan (s. 5). Karlsson och Olsson (2007) har i sin studie lagt fokus på att intervjua tre lärare som undervisar i ämnet livskunskap en gång i veckan i årskurs sex och sju. De intervjuade tre elevgrupper med fyra elever per grupp för att försöka ta reda på elevernas uppfattning om livskunskapsundervisningen (s. 18-19). Genom intervjuerna kom Karlsson och Olsson (2007) fram till att lärarna ansåg att livskunskapen som ämne gjorde nytta i klasserna. Samtliga lärare var överens om att det var dem som skulle planera undervisningen och inte eleverna. Lärarna skulle helt enkelt läsa av vad som behövdes tas upp just då.

Problematiken med livskunskap, som lärarna ansåg, var att klasserna skiljde sig väldigt mycket och att det då gjorde att man inte kunna jobba på samma sätt i alla klasser. Man blev tvungen att anpassa övningarna och ämnena efter klassen. Lärarna poängterade att man i livskunskapsundervisningen måste vara lyhörd mot elevernas behov. En svårighet i livskunskapsundervisningen var att de inte fick något stöd från rektorn utan det var upp till varje enskild lärare att ta ansvar för vad som behövdes ta upp. Den enda handledning lärarna fått var en temadag där de fått en kort utbildning om livskunskap (s. 20-22).

Eleverna ansåg att livskunskapen skulle finnas med som ett ämne i skolan. De tyckte att det var bra med livskunskap som ämne för att de då fick möjlighet att prata om saker som i normala fall inte tas upp i skolan. En önskan från eleverna var att det även skulle tas upp mer allvarliga ämnen, så som kärlek, utanförskap, sexualitet och rasism. Eleverna menar då att de blir mer engagerade om det är ämnen som berör och som är aktuella (s. 25).

Karlsson och Olsson (2007) drog slutsatsen att de tycker det är viktigt med livskunskap som ämne då det finns tillfälle att diskutera elevernas behov och intresse. Det skapar även en bättre och accepterande stämning i klassen. Även samspelet mellan lärare och elev stärks då de lär känna varandra på ett djupare plan. Det krävs en dock mycket tid och arbete för att det ska fungera på ett tillfredsställande sätt (s. 34-35).

Syftet i Pernbert och Sandells (2011) studie har varit att undersöka vad pedagoger har för syn på livskunskap som ämne i förskola och förskoleklass. Genom undersökningen ville man ta reda på vad pedagogerna anser att livskunskap är, hur man kan arbeta med livskunskapen samt varför livskunskapen är viktig (s. 2).

I studien har man intervjuat ett antal pedagoger. Här fick man reda på att de flesta var överens om att livskunskapen handlar om att stärka det sociala samspelet i gruppen. Genom livskunskapen ville man ge barngruppen verktyg till att klara av olika relationer som till exempel att stå emot gruppträck. När det gällde frågan hur pedagoger arbetar med livskunskap, blev svaret att det är ett förhållningssätt som ska genomsyra hela verksamheten (s. 25-27).

Inga av pedagogerna som deltog i undersökningen hade avsatt tid för ämnet livskunskap, utan många svarade att det är något man ständigt arbetar med. Några nämnde också att de jobbade med material som Lions Quest³ och EQ-verkstan⁴. Alla pedagogerna var överens om att det är viktigt att arbeta med livskunskapen, dels för att stärka individer men också för att samhället har blivit allt hårdare och det är därför viktigt att ge barnen verktyg att hantera olika situationer. Pedagogerna var också överens om att genom arbete med livskunskapen konkretiserar man värdegrundsuppdraget inom verksamheten (s. 27-28).

³ <http://www.lions-quest.se/>

⁴ <http://www.eqverkstan.se/>

3.4 Teoretisk utgångspunkt

Vi har genomfört att medvetet val att endast integrera Dysthes (1996, 2003) synvinklar i vår teoretiska utgångspunkt. Detta val tar stöd i att Dysthe utförligt beskriver det sociokulturella perspektivet. Vi anser att Dysthe är den största inom området, därav har vi tagit stöd i denne forskares argument.

I det här arbetet har vi utgått från det sociokulturella perspektiv, här är samspel och samarbete en utgångspunkt för lärande. Vi anser att värdegrunden och livskunskapen handlar om samspel med andra människor därför kände vi att den här teorin var relevant för vårt arbete. Vi har här utgått från Dysthe (1996, 2003) som ringar in det sociokulturella perspektivet på ett tydligt och sammanfattande sätt. Det sociokulturella perspektivet handlar om att "[...]kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext[...]" (Dysthe 2003, s. 41). Det väsentliga inom perspektivet är att människan ska kunna delta i en social gemenskap. Sociokulturella perspektivet kan se lärandet ur olika aspekter.

Lärandet är situerat, här menar man att lärandet sker i olika situationen man befinner sig i, kontexter. Skolan ska ge elever verktyg till att klara sig i samhället, alltså ska skolan vara uppbyggd på så sätt att miljön ska bidra till att elever ska lära om verkligheten, det här kan ske genom såkallade autentiska aktiviteter. En autentisk aktivitet kan vara att eleven tillgodoser sig ett kritiskt tänkande (Dysthe 2003, s. 42-43).

Lärandet är huvudsakligen socialt, vi kan tillgodose oss kunskap med hjälp av våra hjärnor och vår natur, vid lärandet är den sociala aspekten utgångspunkten eftersom vi är sociala varelser, enligt Dysthe är lärandet en social aktivitet. Hjärnan som organ ger oss förutsättningar att förstå och uppfatta vår omvärld, men det är inte i hjärnan kunskapen börjar växa utan det här sker i samband med det sociala. Enligt Dysthe kan man se begreppet social ur två olika betydelser, historiskt och kulturellt. Vi lär genom att ta del av det som våra förfäder dokumenterat, vilket det historiska perspektivet handlar om. Det kulturella beskriver Dysthe som en relation mellan människor "Ett viktigt mål med skola och högre utbildning är att inkludera eleverna i olika diskurssamhällen, dvs. att utrusta dem med kompetens att använda begrepp och tänkesätt och vedertaget bruk inom grupperna så att de kan fungera i olika sammanhang" (Dysthe 2003, s. 44).

Lärandet som distribuerat, vi kan alltid lära av varandra eftersom lärandet är distribuerat, alltså uppdelat mellan individer. Dysthe (2003) menar att ett distribuerat lärande måste ske socialt eftersom vi har olika kunskaper inom olika områden. I en grupp kan man alltså komma längre i sin utveckling genom att använda sig av hela gruppens kunskaper. Det är utifrån det här det sker ett socialt lärande (Dysthe 2003, s. 45).

Lärande är deltagande i praxisgemenskap, genom att människan deltar aktivt och handlar i olika situationer bidrar det här till ett lärande där kunskap kan fördelas i en praxisgemenskap. "Deltagandet i praxisgemenskapen är först perifer, det vill säga att den lärande saknar det mesta av den kunskap som krävs för att vara en fullvärdig medlem i denna praxisgemenskap, men deltagandet blir ständigt mer komplext" (s. 47). Kommer du som ny in i en grupp, behöver du först

kunskap till att kunna delta aktivt i gruppen, du kanske behöver ta till dig gruppens rutiner och kulturer (Dysthe 2003, s. 47).

Dysthe (2003) utgår från att lärandet sker socialt och i samvaro med andra där kommunikationen är grunden hon skriver ”Eftersom varje människa uppfattar världen på *sitt* sätt är vi beroende av att ta del av andras perspektiv” (s. 16). Dysthe (2003) menar att det är lärarens uppgift att i skolan ge utrymme och möjligheter till elever att testa olika varianter av det sociala samspelet. Hon talar om ett flerstämmigt klassrum där alla röster ska få komma till tals och där språket är verktyget för inlärningsprocessen. Dysthe (1996) använder sig av begreppet dialog alltså det muntliga samtalet mellan individer. Dysthe (1996) trycker på ett dialogiskt klassrum där elever ska ta tillvara på varandras åsikter och tankar, och att det ska bidra till deras eget tänkande (s. 222). Det är viktigt att både lärare och elever och elever och elever samspelar för att det ska ske ett lärande. Dysthe (1996) beskriver tre olika kriterier för ett fungerande samtal:

Autentiska frågor, här ska elever och barn ges möjlighet till diskussion där de inte ska känna att det finns något rätt eller fel. Läraren ska visa nyfikenhet på elevers tolkningar och egna reflektioner. Dysthe (1996) beskriver att det är viktigt att läraren hittar en balans där det finns utrymme för elevers egna tolkningar och åsikter och att dessa delas med till andra. Viktigt är också att ställa frågor, Hur tolkar du det här? osv. Uppföljning av ett samtal eller en diskussion är också en viktig del i verksamheten hävdar Dysthe (1996). Även om det kan vara svårt att hitta en uppföljning under alla diskussioner så är det viktigt att som lärare hitta olika former som man kan använda sig av. Uppföljning är viktigt för att eleverna ska känna att det den har bidragit med något och att diskussionen eller samtalet kan fortlöpa på ett naturligt sätt utifrån det som eleven sagt. Läraren behöver bekräfta eleverna på det sättet.

Ett exempel på det kan vara att man under ett tillfälle i verksamheten utgår från något eleverna har gjort, texter de har skrivit eller dylikt och att läraren på det sättet bekräftar eleven och följer upp de som dem har gjort.

Det är genom att lyssna, samtala, härma och samverka med andra som barnet får del av kunskaper och färdigheter ända från sin tidigaste barndom och lär sig vad som är intressant och värdefullt i kulturen (Dysthe 2003, s 48). Enligt Dysthe (2003) blir människan sociokulturell när man lär sig att kommunicera. I det sociokulturella perspektivet är lärandet starkt förknippat med relationer. Det är genom deltagarnas samspel, språk och kommunikation som lärandet sker, och dessa tre är viktiga element i läroprocessen och i det sociokulturella perspektivet (Dysthe 2003, s 47-49).

4. Resultatredovisning

Under detta avsnitt kommer vi att redovisa vårt empiriska material för att försöka besvara våra valda frågeställningar,

Hur resonerar pedagoger/lärare gentemot integrering av värdegrundsarbetet i verksamheten?

Vilka uppfattningar finns gentemot livskunskap?

Hur kan man arbeta med värdegrunden och livskunskap i de pedagogiska verksamheterna?

För att få svar på frågorna har vi använt oss av intervjuer som undersökningsmaterial, där respondenters tankar kring det valda ämnet synliggörs. Intervjuerna är baserade på åtta frågor som finns i bilaga 2. Vardera fråga har som syfte att försöka att ge en helhetsbild om hur man arbetar med värdegrunden i förskola samt skolverksamheten. Följaktligen redovisas hur intervjuerna genomfördes så som val av miljö likväl respondenten. Vi har valt att använda oss av beteckningen ped (pedagog) för att synliggöra de pedagoger som är verksamma i förskolan. Beteckningen lär (lärare) förekommer också för att påvisa vilka pedagoger som är verksamma i skolverksamheten. Då vi valt att inte lägga värdering i pedagogens kön har vi använt oss av ett siffersystem ex. ped 1 för att på så sätt visa en ny respondents svar.

Undersökningen utfördes på tre skolor samt fyra förskolor i Partille kommun samt Mölndals stad. Intervjuerna genomfördes avskilt med respektive respondent och samtliga forskare.

4.1 Intervjuer med pedagoger

4.1.1 Intervju 1

Den första intervjun skedde med ped 1 som varit aktiv i förskola i 26 år. Intervjun ägde rum under morgonen i ett avskilt rum på vald förskola. Bemötandet från ped 1 var positivt och vi tolkade kroppsspråket som avslappnat när frågorna besvarades. Undersökningen tog 30 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.1.2 Intervju 2

Den andra intervjun skedde med ped 2 som varit aktiv i förskola ett par år. Ped 2 har sedan tidigare en lärarexamen men valde att bli förskolelärare. Intervjun ägde rum under förmiddagen i ett avskilt rum på vald förskola. Bemötandet var positivt och vi tolkade eftertänksamhet och de filosofiska svar från vi fick från ped 2 som att denne var hängiven ämnet. Undersökningen tog 40 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2)

4.1.3 Intervju 3

Den tredje intervjun skedde med ped 3 som varit aktiv i förskola i sju år. Ped 3 har sedan tidigare en lärarexamen men valde att bli förskolelärare. Intervjun ägde rum under förmiddagen i ett avskilt rum på vald förskola. Bemötandet från ped 3 var glatt dock utstrålades nervositet. Vi tolkade kroppsspråket som att ped 3 var nervös och inte helt bekväm med intervju situationen. Undersökningen tog 30 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.1.4 Intervju 4

Den fjärde intervjun skedde med ped 4 som varit aktiv i förskola i 21 år. Intervjun ägde rum i ett grupprum i vald förskola. Bemötandet från var positivt då ped 4 ingav ett lugn och svarade utförligt på varje fråga. Undersökningen tog 35 minuter då vi hann samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.1.5 Intervju 5

Den femte intervjun skedde med ped 5 som varit verksam i förskola i 22 år. Intervjun ägde rum i ett grupprum i vald förskola. Bemötandet var glatt och positivt samt att ped 5 visade stort intresse för ämnet. Undersökningen tog 30 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.1.6 Intervju 6

Den sjätte intervjun skedde med ped 6 som är nyutexaminerad förskollärare och har arbetat sex månader i verksamheten. Bemötandet var nervöst men engagerat för ämnet. Även om erfarenheten inte är stor påvisade ped 6 kunskap om ämnet. Undersökningen tog 25 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.1.7 Intervju 7

Den sjunde intervjun skedde med ped 7 som varit verksam i förskola i 30 år. Intervjun ägde rum i ett personalrum i vald förskola. Bemötandet från ped 7 var positivt och den långa arbetslivserfarenheten speglades i långa utvecklande intervjusvar. Undersökningen tog 40 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.2 Intervjuresultat i förskola

En av de första frågorna som ställdes berörde värdegrunden då vi ville veta hur respektive respondenter uppfattade begreppet samt vad som tolkades in. Samtliga respondenter angav liknande svar i frågan då ord som empati, hänsyn samt bekräftelse uppdagades. Ped 2 lade tyngd på läroplanen och att man skall använda sig av befintlig likabehandlingsplan. Ped 5 uttryckte sig ”Det är så mycket som ingår” vilket speglas i samtliga intervjusvar rörande denna fråga.

Nästkommade frågor berörde det mer praktiska och på vilket sätt värdegrundsarbetet använts i diverse förskoleverksamhet. Under intervjuerna kunde vi synliggöra två infallsvinklar på angivna svar. Några påpekade arbetet med barnen så som att alla barn skall behandlas lika samt att de skall uppmanas att behandla andra barn i gruppen på likartat vis. Ped 2 och 6 tryckte däremot på pedagogernas insatts utanför den praktiska verksamheten så som utformning av likabehandlingsplan likväl som bra stämning mellan personalen. Samtliga pedagoger tog upp barnens ålder då flertalet arbetar på småbarnavdelning då barnen befinner sig i åldrarna ett till tre år. ”Att få en treåring att sitta still och arbeta med övningar går nästan inte säger ped 1. De påpekar även att det finns problematik med att i verksamheten använda sig av praktiskt styrda övningar då det ibland fallerar för annat kommer i vägen. Värdegrundsarbetet blir istället ett förhållningssätt genom hela dagen påpekar ped 6. Ped 3 påpekar även relevansen av dialogen mellan pedagoger och barn likväl som pedagogerna emellan. Ped 5 tog upp en del praktiska övningar som förekommit i dennes verksamhet då de använt sig av teater samt en del barnlitteratur som valts utefter de behov som verksamheten efterfrågat.

Behovet togs upp som en fråga då vi ville ta reda på om det fanns ett genuint behov i verksamheten eller om det integreras för att läroplanen säger så. Alla respondenter angav liknande svar om att det behövs i alla förskoleverksamheter. Ped 2 uttryckte att barnen de har hand om skall förberedas för att bli goda framtida medborgare därav relevansen att prata om exempelvis hur man skall vara mot varandra. Ped 1 nämnde även att värdegrundsarbetet generellt leder till en bättre barngrupp, en faktor som ped 6 var överens om och påpekade att leken mellan barnen oftast blir bättre av värdegrundsarbete. ”Det är genom leken som barnen lära så himla mycket när de är små, där lär de sig att va schyssta och samarbeta” påpekar ped 6.

Vi frågade respondenterna om de ansåg att det kan finnas någon problematik med värdegrundsarbetet. Samtliga svarade nej men ped 2 påpekade dock att det kan bli problem om pedagogerna inte har samma plattform att stå på. Ped 7 nämnde även att det är viktigt att sprida sina tankar och idéer i arbetslaget samt med nya medarbetare. Ped 5 sa dock att det kan ha blivit en problematik om vi hade haft en mer mångkulturell förskola. ”Här är det nästan bara svenska familjer och det tror jag bidrar” uttrycker ped 5.

Frågan efter berörde tid och om respondenterna ansåg att det bör finnas avsatt tid endast dedikerat till värdegrundsarbetet. Gällande denna fråga var svaren blandade då några svarade att det är svårt i verksamheten, att man istället skall ha det som ett genomgående förhållningssätt. Ped 2 och ped 3 däremot var överens om att det bör läggas avsatt tid för det, både att det är givande samt att det underlättar dokumentationsarbetet. Ped 5 påpekade att avsatt tid bör finnas men främst för pedagogerna för att på så sätt skapa en gemensam plattform gällande värdegrundsarbetet.

Nästkommade fråga berörde livskunskapen då vi inledde med att berätta vad livskunskapen innebar för att på så sätt ta reda på respondenternas uppfattningar kring frågan. Flertalet av de tillfrågade kände sig inte bekanta med ämnet därav var svaren något blandade. Ped 1, 6 och 7 ansåg att det är svårt att ha som ett integrerat ämne i livskunskapen. Ped 4 påpekade återigen att det är förhållningssätt som är av relevans och att det blir överflödigt att ha livskunskap som ett ämne på

planeringen. Ped 5 såg det som positivt men svårt i förskolan men i skolan uttryckte hon att det troligen inte finns några hinder. Ped 2 och 3 däremot ansåg att livskunskapen absolut kan användas, att lekar eller diskussioner är ett sätt att arbeta med det med de yngre barnen.

Den sista fråga vi valde att ställa berörde värdegrundsarbetet och utveckling i diverse verksamhet. Syftet var att ta reda på hur varje respondent skulle vilja utveckla värdegrundsarbetet i deras verksamhet. Samtliga ansåg att fokus skall läggas på arbetslaget och att det bör finnas mer avsatt tid för diskussion och ventilering. Ped 6 uttryckte även att det är genom dialogen som man kan ta reda på andras uppfattningar samt hur de vill arbeta med det. Ped 5 uttryckte ” man skall alltid ha ett reflekterande förhållningssätt, man kan alltid utvecklas”. Kontentan av svaren resulterade i att arbetslaget har relevans för att man arbetar med värdegrunden samt på vilket sätt.

4.3 Intervjuer med lärare

4.3.1 Intervju 1

Den första intervjun skedde med lär 1 som varit aktiv lärare i tre månader. I nuläget är lär 1 mentor för en årskurs fem. Intervjun ägde rum i ett avskilt grupprum på vald skola. Bemötandet var positivt och lär 1 tog tid på sig innan hon gav sina svar. Undersökningen tog 40 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.3.2 Intervju 2

Den andra intervjun skedde med lär 2 som varit aktiv lärare i 15 år. I nuläget är lär 2 mentor för en årskurs fyra. Intervjun ägde rum i ett avskilt grupprum på vald skola. Bemötandet var glatt samt att lär 2 uttryckte sitt intresse för vårt valda ämne. Undersökningen tog 35 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2)

4.3.3 Intervju 3

Den tredje intervjun skedde med lär 3 som varit aktiv lärare i ett år och arbetar främst med idrott och hälsa. Intervjun skedde i ett tomt klassrum på vald skola. Bemötandet från lär 3 var positivt med aningen stressat. Undersökningen tog 35 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.3.4 Intervju 4

Den fjärde intervjun skedde med lär 4 som varit aktiv lärare i 17 år. I nuläget är lär 4 mentor för en årskurs två men har även matematik undervisning i årskurs tre. Intervjun skedde i personalrummet på vald skola. Bemötandet från lär 4 var lugnt med svar efter lång betänketid. Undersökningen tog 45 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.3.5 Intervju 5

Den femte intervjun skedde med lär 5 som varit aktiv lärare i 8 år. I nuläget är lär 5 mentor för en årskurs sex. Intervjun skedde i avskilt rum på vald skola. Bemötandet var positivt och lär 5 uttryckte att det var bra ämnesval från vår sida. Undersökningen tog 35 minuter då vi hann ställa samtliga intervjufrågor (se bilaga 2).

4.4 Intervjuresultat i skola

Den första frågan som ställdes berörde respondenternas uppfattningar om begreppet värdegrunden. Samtliga respondenter hade liknande utgångspunkt när de svarade men dock så skilde sig svaren något respondenterna emellan. Lär 1 tog upp värdegrunden som kärnan för eleverna när de skall bemöta andra människor. Att de tar utgångspunkt i detta för att fungera i samhället. Lär 2 påpekade också att det var som en plattform att stå på men att det skall förankras med den befintliga läroplanen. Lär 3, 4 och 5 talade om likabehandlingsplan samt att det var av stor relevans att integrera värdegrundsarbetet i skolan dagligen.

Nästkommande fråga berörde värdegrundsarbetet som arbete och hur respektive respondent arbetade med värdegrunden i deras verksamhet. Lär 1 och 3 som inte varit aktiva så länge berättade att de inte arbetat mycket med värdegrunden men att de vill arbeta mer konkret med det och att det hittills varit som ett förhållningssätt. Lär 2 och 4 uttryckte att de dagligen arbetar med värdegrunden i sina verksamheter. Lär 4 använde sig mycket av diskussioner där eleverna kunde få samtala med varandra om deras åsikter och så vidare. Lär 4 säger att ”det kan handla om hur man skall vara en bra kompis eller så gör vi fyra hörnsövning där man får välja ett alternativ och sen förklara”. Lär 2 berättade om ett skrivprojekt där eleverna fått skriva om hur man bör vara mot varandra och varför. Lär 2 påpekar att de ofta genomför diverse projekt samt att temadagar ibland fått beröra värdegrundsarbetet. Lär 5 berättade att mentorstiden infaller sig varje fredag och under denna timma brukar de ske arbete med värdegrunden genom övningar samt diskussioner.” Jag vill använda mig av värdegrundsarbetet så mycket som det bara går och då funkar fredagstiden finemang” säger Lär 5.

Den tredje frågan som vi berörde förgående fråga om hur de arbetar med värdegrundsarbetet men att vi nu ville veta mer hur det genomfördes praktiskt. Svaren från samtliga respondenter var att de hela tiden har värdegrunden med sig i all undervisning. De kunde dock ge konkreta förslag så som diskussioner eller samarbetsövningar eller dylikt, dock ingen specifikation av någon särskild övning.

Fjärde frågan rörde värdegrunden och dess betydelse, vilken relevans den hade i diverse verksamhet. Samtliga respondenter ansåg att det behövdes på ett eller annat vis inom skolverksamheten. Lär 1 och 2 nämnde att det är en del av elevernas vardag och att man måste ha det med sig i klassrummet, matsalen och ute på rasterna. Lär 4 påpekade att pedagoger har stor inverkan samt betydelse för elever idag vilket leder till att värdegrunden är viktig för att kunna bidra till bättre samhällsmedborgare. Lär 3 uttryckte ”det behövs för att kunna få reda på hur elever

tänker och varför”. Lär 5 uttryckte även att värdegrundsarbetet är en bidragande faktor för att få god sammanhållning i klassrummet.

Femte frågan som vi ställde tog upp problematik och om det fanns någon när man arbetar med värdegrundsarbetet. Svaren i denna fråga skilde sig något men alla respondenter visade med sina svar att problematik kan uppstå i relation till värdegrundsarbetet. Lär 1 tycker att det är viktigt att arbeta med värdegrunden men påpekar också vikten av att elever skall få vara elever ibland. Lär 1 menade på att elever inte skall behöva del med sig av känslor etcetera om de inte vill vilket ibland kan bli ett resultat av värdegrundsarbetet. Lär 2 uttryckte att barn ibland knäcker vissa koder och att det vet vad de skall säga i vissa situationer. ”Ibland kan man tro att barnen övat på svaren hemma när de säger en sak men gör en annan.” Lär 2 menade på att i vissa situationer kan det förlora sin mening med att arbeta med värdegrundsarbetet. Lär 3 tog även upp motivationen och att vissa elever i lite äldre åldrar kan tycka att värdegrundsarbetet är ”tråkigt” och att det i sin tur leder till att det inte riktigt fyller sin funktion. Lär 4 och 5 gav liknande svar där de tryckte på att det gäller att göra arbetet med värdegrunden som motiverande så att eleverna känner att det är användbart och intressant.

Den sjätte frågan berörde om respondenterna ansåg att det bör finnas avsatt tid för endast värdegrundsarbetet. I denna fråga fick vi samma svar från alla där de uttryckte att det sade både ja och nej. De menade på att ja för att det är viktigt att eleverna får tid till det men samtidigt nej för att det skall vara ett förhållningssätt som finns med i all undervisning. Lär 5 uttryckte ”Det är bra så eleverna får tid att uttrycka sig men nej för att de inte skall känna sig tvingade att prata känslor.”

Sjunde frågan berörde livskunskap där vi började med att förklara vad vi menade med begreppet. De flesta respondenterna hade tagit del av begreppet och uttryckte sina tankar och uppfattningar rörande frågan. Lär 1 ansåg att det är bra och att man själv kan välja hur man vill använda livskunskapen i undervisningen. Lär 2 sa att det tåls att fundera vidare på, lär 2 var inte negativ inför det men ville veta mer hur det skulle vara en del av undervisningen. Lär 3 däremot ansåg att livskunskapen är jätte viktig, att det är en möjlighet att nå värdegrundsarbetets kärna. Lär 5 uttryckte ”Livskunskap verkar som en kanonide men det är viktigt att inget annat ämne får lida tidsmässigt”. Lär 4 var tveksam men sa att det behövs mer kunskap kring det först. Hon uttryckte att det kan bli problematik om de inte utformar tydliga mål samt riktlinjer i läroplanen om man skall integrera livskunskapen i undervisningen.

Sista frågan berörde utveckling av värdegrundsarbetet och om respondenterna ansåg att det fanns något särskilt som behövdes utvecklas i just deras verksamhet. Lär 1, 3 och 5 sa liknande svar om att de ansåg att livskunskap eller värdegrundsarbetet bör få mer tid. Att man tar sig tid att planera undervisningen likväl som att ventilera det hela i respektive arbetslag. Lär 5 säger att ”det är viktigt att man har samma plattform att stå på så att det inte skiljer sig allt för mycket mellan klasserna”.

Lär 2 nämner att om man har en speciell klass kan det göra att värdegrundsarbetet blir ännu viktigare. I lär 2 klass har man fått ta in kunniga utifrån för att det varit svårt att få struktur på klassen vilket gör att ”utveckling har stor relevans” säger lär 2. Här uttrycks även att ”det gäller att

inte stanna upp som pedagog, att alltid vilja utveckla värdegrundsarbetet är nyckeln till bra klassrumsmiljö.”

Lär 4 tar upp faktorer som självreflektion och att man som pedagog måste tänka över vad som bör finnas i klassen och hur man når dit. Lär 4 säger att det är viktigt att fundera på vad som fungerar för just din klass då ett sätt att arbeta med värdegrunden kan fungera i en klass men inte i en annan.

4.5 Sammanfattning av resultatet

Under denna del presenteras en sammanställning av vårt empiriska material. Samtliga resultat från respondenterna kommer att uppvisas nedan. Efter insamling av empiriskt material kan vi synliggöra att det finns en distinktion i den syn som pedagoger i förskola respektive lärare har på värdegrunden. Samtliga respondenter oavsett tillhörighet har en positiv inställning till värdegrundsarbetet och att det är av relevans att det finns integrerat i förskola samt skolverksamheten. Hur man skall använda sig av värdegrundsarbetet praktiskt samt funktionsmässigt i diverse verksamhet skiljer sig dock något. Förskolepedagogerna talade om värdegrundsarbetet som genomgående förhållningssätt medan lärarna även påpekade detta men tryckte även på att lektioner är ett bra arbetssätt rörande värdegrundsarbetet.

Respondenterna ansåg att det bör finnas avsatt tid för värdegrundsarbetet men uppfattningen om hur skilde sig något pedagogerna emellan. Förskolepedagogerna svarade liknande tidigare svar om att det är ett förhållningssätt och att avsatt tid för endast värdegrunden kan bli överflödigt.

”Värdegrunden finns med oss från morgon till kväll, svårt och bestämma att nu arbetar vi med det uttryckte (ped1). Skulle avsatt tid integreras var det för pedagogerna i fråga så att de kunde konstatera att de hade liknande plattform att stå på. Även om lärarna också ser på det som ett förhållningssätt ansåg att avsatt tid bör finnas men främst integrerat på schemat samt för eget reflekterande när värdegrundsarbetet ska planeras.

I relation till värdegrunden som arbetssätt och om hur det praktiskt förkommer kan vi även här synliggöra en distinktion mellan förskolan samt skolan. Förskolepedagogerna återkom ännu en gång till att det är ett förhållningssätt från morgon till kväll och att det är svårt att använda sig av styrda övningar hos de yngre barnen. De kunde ange att någon övning eller temaarbete genomförts men att inget kontinuerligt arbete rörande värdegrunden förekommer. Lärarna var tvärtom med övningar och integrerade diskussioner i undervisningen. ”Även om värdegrundsarbetet finns med hela tiden så bör enskild tid för det ibland, saker man bara måste prata om under en timma eller så, de lär mycket av varandra också” säger lär 5. Det används när det behövs men det finns schemalagt på ett annat sätt än i förskoleverksamheten.

När vi tagit reda på hur de arbetar med värdegrunden så ville vi även veta om det fanns problem eller hinder med att integrera det i verksamheterna. Samtliga förskolepedagoger svarade att de inte såg någon problematik medan lärarna kunde se eventuell problematik. Lärarna tog upp skilda paralleller som att arbetet skall vara givande för eleverna likväl som att eleverna kan föra diskussioner utefter vad lärarna ”vill höra” vilket inte riktigt fyller syftet med värdegrundsarbetet.

Livskunskapen togs upp som diskussion bland samtliga respondenter. Svaren från alla skilde sig något men att de som är verksamma i förskolan ansåg att det generellt var överflödigt. Lärarna i skolan hade annan uppfattning om att det är positivt och går att använda men att tankarna kring hur inte var helt färdigställda. Livskunskapen kan vara ett led i utvecklingen av värdegrundsarbetet. Att det går att utveckla värdegrundsarbetet var samtliga pedagoger överens om och att det som är som förslag är gemensamma ramar samt avsatt tid för planering, reflektion och diskussion. Utefter angivna svar kan det synliggöras att livskunskap som ämne har större möjligheter i skolan än i förskola.

Kontentan av resultatet är att uppfattningar skiljer sig mellan förskolepedagoger samt pedagoger i skolverksamheten. Vi har även kunnat synliggöra att synen förskolepedagogerna emellan har likartade uppfattningar i kontrast till lärarna där synen skiljer sig något pedagogerna emellan.

5. Analys

I följande avsnitt analyseras resultatet av vårt empiriska material. En sammanställning samt diskussioner kommer synliggöras i detta avsnitt. Våra intervjuresultat kommer att förankras med vår relevant valda litteratur.

Efter genomförda undersökningar samt forskning i vald litteratur kan vi påvisa att uppfattningarna rörande värdegrunden skiljer sig mellan respondenterna. Slutsatsen som vi dragit är att förskolepedagoger talar om ett genomsyrat förhållningssätt i verksamheten i kontrast till lärarnas tänk om avsatt tid för värdegrundsarbetet. Deras tankar går i relation till de kursplaner och mål som finns för de olika verksamheterna. Läroplanen för förskolan (Skolverket 2010) säger att ett demokratiskt arbetssätt skall styra verksamheten och att vuxnas förhållningssätt är av relevans då det bidrar med förståelse och respekt för andra. Om vi istället ser till Lgr 11 (2011) representeras liknande tänk med värderingar om att skolan skall bidra med empati, människors lika värde samt motverka all form av diskriminering etcetera.

Detta i relation till att skolans uppdrag om att genomföra undervisning utefter de förutsättningar som varje enskild elev har i samband med att undervisningen skall baseras efter behov i verksamheten. Dock talar man här inte uttalat om ett förhållningssätt så som i läroplanen för förskolan utan bara om vad som skall förmedlas men inte hur. Baserat på våra respondenters intervju svar har tolkningen från lärarnas sida varit att värdegrundsarbetet skall finnas med dagligen men att det ofta får mer tyngd genom lektioner eller annan avsatt tid för ämnet. Dock kunde respondenterna i lärarverksamheten anse att avsatt tid kan bli svårt för att värdegrundsarbetet handlar mycket om känslor som Lär 5 uttrycker det, men att tid måste finnas för det. Lär 5 uttryckte även att eleverna lär mycket av varandra genom exempelvis samtalet vilket faller samman med Dysthes (2003) tankar om att lärandet är distribuerat samt socialt. Att barn lära av varandras kunskaper i en gemenskap då vi är sociala varelser. Det är detta som blir ett socialt lärande vilket förankras med värdegrundsarbetet (s. 44-45).

Våra uppfattningar från förskolan är att det finns en brist på kunskap om hur det skall få avsatt tid för värdegrundsarbetet att bli relevant. Vi anser att det är en problematik i relation med tid samt

kunskap, om man ser till värdegrundsarbete som genomförts i Kalmar som ett tematiskt arbete då de pedagogerna ser möjligheter på ett annat sätt än respondenternas svar som vi erhållits från förskolan om att barnen är för små och att det kan bli svårt.

Problematiken med att inte veta hur man skall arbeta med värdegrundsarbetet påvisas även i Sundqvists (2011) studie där intervjuer genomförts på förskolor om hur de arbetar med värdegrundsarbetet. Resultatet som Sundqvist (2011) presenterar påvisar att det skiljer sig förskolor emellan och att långt från alla arbetar medvetet med värdegrundsarbetet. Förslag från lärarna är bland annat att avsätta tid för diskussion. Detta i relation med Dysthes (1996) dialogiska klassrum där man skall ventilera med sina klasskamrater för att utveckla den enskildes tänkande. Samspelet är av relevans där lärare och elever måste samarbeta (s. 222). En av våra teorier är att det kan vara på vilket sätt man tolkar kurs- samt läroplaner. Detta tar stöd i Fröbergs och Lönn's (2007) studie där de drar en slutsats om att tolkningen av användandet av värdegrundsarbetet skiljer sig verksamheter emellan.

En annan bidragande faktor som vi kan påvisa är det som Björnstad & Frisk (2010) tar upp om att värdegrundsarbetet kan skilja sig väldigt beroende på vilket statsdel som skolan respektive förskolan befinner sig i. I deras studie presenteras resultaten att de mångkulturella skolorna arbetar mycket med värdegrunden då det svenska språket brister vilket är en bidragande faktor tills skolans diverse konflikter. Detta i kontrast till den såkallade monokulturella skolan inte arbetar lika mycket med värdegrunden då de inte anser att det "behövs". Liknande resonemang kan vi se i egna intervjuer från ped 5 i förskolan som nämner att värdegrundsarbetet kan ha sett annorlunda ut om det varit en mer mångkulturell förskola. Vi stödjer resonemangen då kulturella meningsskiljaktigheter kan vara en del i att konflikter uppstår och då är behovet av värdegrundsarbete väldigt stort. Det behöver inte bli att värdegrunden behövs mer på en skola där olika kulturer finns, man bör alltid se till den enskilde barngruppen och dess behov. Dock går det inte att förbise att tankarna kan skiljas barnen emellan om de exempelvis kommer från olika kulturer. Har man en barngrupp med barn med olika bakgrund blir det av ännu större relevans att tala om det än i en barngrupp som har liknande levnadssätt.

Oavsett verksamhet diskuteras det hur man arbetar med värdegrundsarbetet praktiskt, dock skiljer det sig från respondent till respondent. Förskolorna i vår forskning talar om förhållningssättet och att samlingen kan vara en del av det konkreta arbetet. När vi sedan jämför det kan vi se ett mer medvetet arbetssätt i skolan där avsatt tid under exempelvis mentorstid existerar och då med diverse övning samt diskussioner. Då vi ser till praktiska övningar kan vi synliggöra större projekt likväl som enskilda övningar. En av lärarna nämnde fyrahörns-övningar som sammanfaller med Dysthes (1996) syn på autentiska frågor som är en del av det sociokulturella perspektivet. Det är ett tillvägagångssätt i att ta reda på den enskilde elevens tankar och tolkningar i diverse situationer. Ett led i att lära av och till varandra vilket kan vidga elevernas synsätt vilket även är något som kursplanen efterfrågar (s. 12).

Likheten verksamheterna emellan är att samtliga respondenter kunde uttrycka att värdegrunden och dess arbete skall genomsyra allt arbete. Ett exempel att konkret arbeta med värdegrunden är genom livskunskapen.

Livskunskap som ämne är brett men när vi tagit med det i våra intervjufrågor har vi tryckt på att det kan användas på det sättet som verksamheten efterfrågar. Respondenternas svar gentemot integrering av livskunskapen skiljer sig åt, både förskola kontra skola likväl som respondenterna sinsemellan i vardera verksamhet. Vi märkte fort att det hade mycket med okunskap att göra och att flertalet respondenter ville veta mer om vad som skall ingå samt hur övningar och dylikt skall genomföras inom livskunskapen. I de förskolor vi befann oss i kunde vi tolka att pedagogerna var tveksamma till livskunskapen då de inte kunde se hur livskunskapen kan bli en praktisk del i verksamheten. Lärarna däremot var positiva till att använda det i undervisningen men att det inte får ta tid från andra ämnen uttrycker lär 5. Även lär 4 nämnde sin osäkerhet och tryckte på att det var viktigt att det finns tydliga mål i kursplanen, en faktor som i nuläget inte är befintlig i Lgr11.

Slutsatsen som vi drog var att det var blandat positiv och negativ respons men att det positiva var överhängande men att det behövs mer ”kött på benen” som lär 3 uttryckte. Löf (2011) är en av de forskare som är positiv till livskunskapen som ämne där hon menar på att livskunskapen är ett sätt att forma värdegrundsarbetet. Att livskunskapen är ett sätt att ge alla elever en enhetlig undervisning om och i värdegrunden. Detta i kontrast till Zackari och Modigh (2000, s.90) som menar på att det strider mot värdegrundsarbetet då de säger att det skall vara ett förhållningssätt som genomsyrar verksamheten. Det är inte bara Zackari och Modigh (2000) som trycker på detta utan även skolverket menar att det skall vara integrerat i allt lärande.

Trots dessa argument ser vi forskare positiva möjligheter med livskunskapen som ämne. Eriksson och Olsson (2007) har i sin studie fokuserat på livskunskapen där de vill ta reda på hur det fungerar när man praktiserar livskunskapen i skolan. I studien kunde man få svar på en aktiv lärare i livskunskap där livskunskapens relevans påvisas. När vi sedan jämför denna uppfattning med förskolan och dess verksamhet tar vi stöd i Pernbert och Sandells (2011) studie. Studien synliggör förskolelärarnas positivitet inför användandet gentemot livskunskapen men att det återigen skall vara ett förhållningssätt i verksamheten.

Kontentan av det hela är att vi kan i relation med tidigare forskning se att de svar vi erhållit från våra respondenter överensstämmer med tidigare resultat. Vi kan konstatera att synsättet samt arbetssättet skiljer sig mellan verksamheterna vilket vi kan se från olika vinklar. Vi tar stöd i Dysthes (2003) olika sätt att se på lärande där en vinkel handlar om att se på lärande i praxisgemenskap (s. 47). Där har utgångspunkten att lärande sker i gemenskapen där den lärande först inte innehar all kunskap. Detta kan vi se i relation till lärandet i förskolan där barnen är små med lite erfarenheter men lär sig mer ju mer man är deltagande i praxisgemenskapen. Kontrasten till detta blir skolan där lärandet har fokus att få eleverna deltagande i olika diskurssamhällen (s. 44). Dysthes (2003) sätt att se kunskapsinläring på annan nivå när eleverna nu innehar erfarenheter och att de nu kan tillgodoses nya begrepp samt tankesätt för att fungera i diverse sammanhang. Det kan vara av relevans att ha detta i beaktning när man arbetar med värdegrunden likväl som livskunskapen.

Livskunskapen är nytt, livskunskapen är ofärdigt och det finns för mycket tolkning i det att enhetligheten försvinner. Relevans finns i Löfs (2011) argumentation med att livskunskapen ger

gemensamma värderingar i ett samhälle. Vi som forskare kan dock inte förbise Zackari och Modighs (2000, s.91) tankar om att avsatt tid med livskunskap som ämne kan medföra problem om pedagogen har för lite kunskap eller om eleverna inte tar lektionerna på allvar. Vi anser att angiven komplexitet gör att svar från våra respondenter är så pass blandade. Lärarna vill använda sig av livskunskapen men samtidigt vill de ha tydliga riktlinjer och att tid från annat inte påverkar verksamheten. Pedagogerna i förskolan anser det svårt att genomföra men är inte helt främmande för användandet av livskunskapen.

Positiviteten gentemot att använda sig av livskunskapen som ämne i skolan tar stöd i egen genomförd studie då utvecklingsarbete inom ämne genomförts i en årskurs fem. Övningar och diskussioner genomfördes kontinuerligt med rubriken livskunskap på schemat. Bodin (2012) kan se den positiva infallsvinkeln att arbeta med det då eleverna utvecklade lektionerna genom att samarbeta mer samt ge mer djup åt diskussioner som genomfördes under veckorna. Genomförandet utspelades under en kort tid och för att se gynnsamma resultat kunde det vara av relevans att låta arbetet fortgå under en längre period. Hur man skall arbeta med livskunskapen kan ske på olika sätt och komplexiteten är dess bredd men vilket vi även ser som en möjlighet att använda sig av livskunskapen anpassat efter verksamhetens behov. Ett sätt är som vi nämnde i litteraturgenomgången är Bodins (2012) utvecklingsarbete eller som Vikensskolan i Höganäs, där rättviseråd skapats för att främja värdegrundsarbetet.

En av de faktorer vi kunnat se som bidrar till livskunskapen och värdegrundsarbetet är samspelet, då interaktionen är ett led för att förstå samt fungera med andra människor. I relation till vad Dysthe (2003) säger att lärandet är socialt och att lärandet är distribuerat vilket gör att vi lär av varandra. Ser vi bland annat till ovan nämnt utvecklingsarbete rörande livskunskap kan vi se att det sociokulturella perspektivet passar bra in. Samspelet och interaktionen går i hand med det som nämns i Lgr11.

Kan det vara så att det är vår uppgift som snart nyutexaminerade pedagoger att se till att livskunskapen får en genomslagskraft. Löf (2011) skriver om att ämnet inte har någon vetenskaplig grund att stå på men att ämnet tas till diskussion mer och mer (s. 23). Hon nämner det att fler och fler studenter som skriver sina examensarbeten berör just detta ämne. Att man där talar om livskunskapen som ämne och att det kan vara ett led i att arbeta med värdegrundsarbetet från olika vinklar (ibid).

6. Diskussion

Efter genomförd studie har vi i relation till våra egna värderingar kunnat dra en rad olika slutsatser. Vi kommer här nedan också försöka besvara våra frågeställningar.

Hur resonerar pedagoger/lärare gentemot integrering av värdegrundsarbetet i verksamheten?

De slutsatser vi kan dra efter genomförd studie är att resonemangen skiljer sig åt men att samtliga tar utgångspunkt i vilja. Pedagoger och lärare vill ha en integrering av det i verksamheten då det ser betydelsen av det likväl som de ger förslag på vilket sätt det finns inkluderat i diverse verksamhet.

Vi har även kunnat synliggöra en distinktion mellan förskola och skola vilket kan bero på en rad olika faktorer. En bidragande anledning anser vi är det övergripande arbetssättet i diverse verksamhet. Förhållningssättet är mer påtagligt i förskolan då barnen är yngre samt att genomförda övningar eller avsatt tid inte förekommer på samma sätt som i skolan. Vi tror dock att värdegrundsarbetet går att utveckla samt varieras, kanske framförallt då i förskolan där man bara måste våga bryta de mönster som i nuläget finns.

Vilka uppfattningar finns gentemot livskunskap?

De uppfattningar vi kunnat synliggöra är att åsikterna gentemot livskunskapen är skilda alla respondenterna emellan. Vi tolkar förskolan som väldigt tveksamma där de inte heller visar större tilltro till att ha avsatt tid där man arbetar med olika arbetsområden. Att det skulle gå att genomföra finns det dock inga klara argument emot. Vi anser att livskunskapen kan integreras i förskolan bara man ger dem verktygen till hur och varför det skall genomföras.

Responser från skolan var desto mer positiv där de också vill ha verktyg om hur genomförandet skall gå till men att bepröva det skulle gå. Vi kan dock se en problematik med livskunskapen då införandet av det på schemat eventuellt inte får de effekter man eftersträvar. Visionen med livskunskapen är att man skall arbeta med etik, moral, förståelse för andra med mera vilket är svårt att praktiskt utvärdera. Livskunskapen fallerar även något om eleverna ger de svar som "läraren förväntas höra", att man under lektionen uttrycker hur man skall vara mot varandra men att man sedan agerar på annat sätt.

Vår uppfattning om livskunskap har förändrats i viss mån. Då vi tre forskare kommer att arbeta i olika verksamheter hade vi olika uppfattningar och åsikter innan genomförd studie. Den av oss som kommer att vara verksam inom skolan ansåg att livskunskapen enbart medför positiva aspekter men att värdegrundsarbete måste konkretisera mer. I relation till eget genomfört utvecklingsarbete med livskunskap på schemat har Bodin (2012) kunnat påvisa att livskunskapen medför goda effekter. Där visas konkret hur man kan arbeta med det samt att utveckling hos barnen kunde konstateras vilket för oss ger hopp om livskunskapens integrering ute i verksamheterna.

Hur kan man arbeta med värdegrunden och livskunskap i de pedagogiska verksamheterna?

Likt tidigare svar kan vi även här se en blandning i resultatet eftersom det är uppfattningar som vi efterfrågat. Hur man kan arbeta med värdegrunden i förskolan är framförallt genom förhållningssättet. Pedagogerna påpekar att det är förhållningssättet i lärandet som sker genom hela dagen. Vi kan förstå deras tänk men anser någonstans att det är ett väldigt lätt sätt att se på situationen. Att inneha ett förhållningssätt är brett och behövligt men vi tror att de har en del konkretiserade tillvägagångssätt bara att de inte riktigt vet på vilket sätt. Samlingen i förskolan är ett konkret förslag på hur de praktiskt kan arbeta aktivt med värdegrunden likväl som med livskunskapen. Pedagogerna tog upp att de bör ha samma plattform att stå på och det är något som vi anser att de bör ta fasta på. Där kan de ventilera, ge råd och tips och på så sätt nå en utveckling i verksamheterna.

Skolverksamheten påpekar också värdegrundsarbetet som ett förhållningssätt. Dock har de i skolan mer planerad avsatt tid inför det, vilket förefaller sig naturligt då de har lektioner att jobba utefter. Vi tror att lärarna behöver diskutera mer i sina arbetslag för att värdegrunden berörs på olika sätt. Det finns riktlinjer i läroplanen men det finns mycket utrymme för individuell tolkning vilket kan ge väldigt skilda kunskaper klasserna sinsemellan.

6.1 Slutsats

Vår studie bygger på uppfattningar om värdegrunden som pedagoger i förskola och lärare i skola har. Vi är nöjda med intervju som metodvald eftersom det var pedagogers tankar och åsikter om värdegrunden vi var intresserade av. Intervju som metod gav oss bland annat möjlighet att ställa följdfrågor till respondenterna. Om vi hade fått mer tid hade vi valt att utvidga vår studie genom att observera respondenterna för att på så vis se om deras uppfattningar stämmer överens med verkligheten. En annan infallsvinkel som vore intressant att forska vidare på är att prova värdegrundsarbete och livskunskap själva ute i verksamheten. Vi hade då kunnat göra olika aktiviteter med samarbetsövningar för att på så vis få in en del av värdegrundsarbetet i förskolan och skolan. Eftersom vår studie genomsyras av det sociokulturella perspektivet som handlar om samarbete och samspel hade det varit givande att utveckla forskningen mer praktiskt. Med det menar vi att vi enbart fått ta del av pedagogers uppfattning men inte hur de egentligen arbetar.

Vi är medvetna om att studien troligen inte gett en rättvis bild då vi enbart valt statsdelar med ungefär samma förutsättningar. Om vi istället valt statsdelar med olika förutsättningar hade resultatet förmodligen skilt sig beroende på om det till exempel är en monokulturell eller mångkulturell förskola/skola. Resultatet kan också ha skilt sig beroende på om andra pedagoger och lärare intervjuats, där andra uppfattningar om värdegrunden kan ha funnits. Undersökningen kan ha påverkats av respondenternas beteende, vi kunde under intervjuerna se faktorer som nervositet, stress samt osäkerhet kring ämnet som kan ha påverkat de svar som angetts.

Syftet från början var att ge värdegrundsarbetet lika mycket vikt i studien som livskunskap. Dock kunde vi se att värdegrundsarbetet fick mer utrymme i intervjuerna. Livskunskapen är nytt och det finns inte mycket fakta om det för pedagoger och lärare vilket kan vara en faktor. Det går även att synliggöra pedagogernas tveksamhet inför livskunskapen då man talar om det i samband med avsatt tid vilket är svårare i förskoleverksamheten. Vi ser livskunskapen som ett led i värdegrundsarbetet.

Inför framtiden hoppas vi på mer konkretisering av värdegrundsarbetet i förskola och skola. Att pedagoger samt lärare skapar en enhetlighet hur de skall arbeta samt hur de skall bemöta det som står i läroplanerna. Vår förhoppning är att livskunskapen skall komma till diskussion och att ett följdaktligt beslut rörande begreppet kan tas. Om man väljer att integrera livskunskapen på ett eller annat sätt i verksamheterna bör det presenteras en plan på vad det skall innehålla, på vilket sätt det skall genomföras samt varför det har relevans.

Kontentan av hela studien är att värdegrundsarbetet är brett, värdegrunden är viktig och behövlig i alla pedagogiska verksamheter. Livskunskapen är ett förslag på värdegrundsarbetet, det är nytänkande, det är innehållsrikt men det är långt ifrån färdigställt.

Referenslista

Bodin, Michaela (2012) *Livskunskap - Ett sätt att försöka förbättra samt utveckla elevers och pedagogers samarbete i den rådande lärandemiljön*. Göteborg: Göteborgs Universitet

Dysthe, Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur

Dysthe, Olga, red (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, Peter, & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2004) *Metodpraktikan- konsten att studera samhälle, individ och marknad* (andra uppl).
Norstedts juridik ab

Löf, Camilla (2011). *Med livet på schemat: om skolämnet livskunskap och den riskfyllda barndomen*. Diss. Lund : Lunds universitet
Tillgänglig på Internet: <http://dspace.mah.se/handle/2043/11630> [2012-04-02] 09.30

Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Liber förlag.

Sevéus, Valentin (2010) *Livskunskap på schemat – Om skolan, riksdagen och lusten att berätta*.
Stockholm: Sevéus

Skolverket (2011) *Förskolans och skolans värdegrund: förhållningssätt, verktyg och metoder*.
Stockholm: Fritzes

Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98, Reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes.

Utbildningsdepartementet (2011). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lgr 11. Reviderad 2011*. Stockholm: Fritzes.

Zackari, Gunilla & Modigh, Fredrik (2000). *Värdegrundsboken – Om samtal för demokrati i skolan*.
Stockholm: AB Danagårds Grafiska.

C-uppsatser

Björnestad, Malin & Frisk, Veronica (2010). *Värdegrunden – Om grundskolans uppdrag, pedagogernas förhållningssätt och verksamhetens behov*. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

Erikson, Linda & Olsson, Maja (2007). *Livskunskap och värdegrundsarbete i skolan*. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

Fröberg, Peter & Lönn, Caroline (2007) *Värdegrunden – Vad, hur och varför? – en studie om värdegrundens komplexitet*. Göteborg: Göteborgs Universitet

Karlsson, Peter & Olsson, Thomas (2007) *Värdegrundsarbete och livskunskap i skolan – hur ser det*

ut? Går det att utveckla?. Göteborg: Göteborgs Universitet

Pernbert, Stina & Sandell, Lisa (2011) *Livskunskap – i förskola och förskoleklass*. Borås: Högskolan i Borås – Institutionen för pedagogik

Sundqvist, Sabina (2011) *Arbetas det med värdegrund i förskolan – eller förekommer det bara i styrdokument?*. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

Internet

http://www.ne.se/lang/v%C3%A4rdegrund?i_h_word=v%C3%A4rdegrunden, 2012-04-02

<http://www.lions-quest.se/>, 2012-04-02

<http://www.eqverkstan.se/>, 2012-04-02

Bilaga 1

Förfrågan om medverkan i undersökning

Hej!

Vi är tre studenter på lärarutbildningen från Göteborgs Universitet som skriver ett examensarbete. Vi har valt att göra en undersökning kring värdegrund och livskunskap i förskolan och skolan. Vårt intresse ligger i att ta reda på pedagogers och lärares uppfattning kring värdegrundsarbetet i verksamheten. Därför hör vi av oss till dig. Skulle du vara intresserad av att delta i vår undersökning som är i form av en intervju?

Intervjun kommer genomföras under april månad. Vi kommer ställa frågor som berör dina erfarenheter och tankar kring ämnet. Intervjun beräknas ta mellan 30-45 min, för att vi inte ska missa något kommer samtliga forskare att delta under intervjun. Viktigt att nämna är att inga namn eller andra personuppgifter kommer registreras. Det här examensarbetet kommer att publiceras i början av juni, är du då intresserad av att ta del av innehållet skickar vi gärna ett ex till dig.

Det är förstås frivilligt att delta i undersökningen. Är det någon fråga du inte vill svara på, eller skulle du vilja avbryta intervju så har du såklart full rätt till detta. Var vänlig och meddela oss senast vecka 13 om du är intresserad av att delta, har du frågor eller funderingar kring undersökningen är du välkommen att kontakta oss.

Med vänliga hälsningar

Emelie Lindell
Tel: ****
****@student.gu.se

Michaela Bodin
Tel: ****
****@student.gu.se

Sofia Hallner
Tel: ****
****@student.gu.se

Bilaga 2

Intervjufrågor

1. Om jag säger värdegrund, vad tänker du på då?
2. Hur arbetar ni med värdegrundsarbetet?
3. Hur arbetar ni/har arbetat praktiskt med värdegrundsarbetet, några övningar eller liknande?
4. På vilket sätt behövs värdegrundsarbetet i din verksamhet?
5. Vad finns det för problematik med att arbeta med värdegrunden?
6. Tycker du att det bör finnas avsatt tid för endast värdegrundsarbete?
7. Det finns diskussion om livskunskap, hur ställer du dig inför det?
8. Hur anser du att värdegrundsarbetet skall utvecklas i den verksamhet som du ingår i?